

Парасковія ДВОРЯНИН

*кандидат наук з соціальних комунікацій
доцент кафедри радіомовлення і телебачення
факультету журналістики*

Львівського національного університету ім. І. Франка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7858-3563>

e-mail: paraskadvoryanyn@gmail.com

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ У ФОКУСІ УВАГИ УКРАЇНСЬКИХ МАСМЕДІА (2014–2022)

Розкрито характеристику й оцінки соціогуманітарних проблем ВПО в українському масмедійному просторі від початку російсько-української війни в лютому 2014 р. до повномасштабного нападу Росії на Україну в лютому 2022 р. Встановлено, що проблематика ВПО ввійшла до поля зору українських медіа від початку сучасної російсько-української війни. Зауважено, що в березні–квітні 2014 р. у ЗМІ публікували численні матеріали про втікачів із Криму, а у травні–червні інформаційний простір був заповнений матеріалами про переселенців з українського Донбасу. З’ясовано, що у другій половині 2014 р. урешті почали з’являтися більш аналітичні матеріали, які, з одного боку, декларували завдання інтеграції ВПО в українське суспільство, із другого – вказували на адаптаційні проблеми.

Констатовано, що неодноразово з’являлися повідомлення про чисельність ВПО: від 50 тис. у червні 2014 р. до 1,5 млн у вересні 2020 р. Встановлено, що найбільш обговорюваними проблемами ВПО в українських масмедіа стали питання їх правового становища та соціально-гуманітарних потреб. Спостережено, що насамперед фокус уваги українських ЗМІ поступово перемістився на соціальні проблеми ВПО, пов’язані з житлом, працевлаштуванням, пенсійним забезпеченням, допомогою від держави тощо. З’ясовано, що в медійному просторі неодноразово набували поширення скандальні випадки неправомірної виплати коштів переселенцям та псевдопереселенцям (квітень і серпень 2016 р.), питання працевлаштування ВПО також було одним із домінантних для українських масмедіа. Встановлено, що українські ЗМІ у 2014–2022 рр. не достатньо уваги приділяли питанню забезпечення культурних потреб ВПО.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, російсько-українська війна, масмедійний простір, соціогуманітарна проблематика.

Один зі вагомих наслідків сучасної російсько-української війни – масова міграція населення з окупованих Росією територій України на підконтрольні українській владі терени. Поява внутрішніх переселенців стала викликом для українських органів влади як загальнодержавного, так і місцевого рівнів, оскільки ставила перед ними завдання щодо забезпечення соціальних потреб великої кількості людей. Становище внутрішньо переміщених осіб (ВПО) активно висвітлювалося в українському масмедійному просторі,

перетворившись на окремий дискурс, який, на моє переконання, потребує окремого дослідження. Тож мета статті – розкрити характеристику й оцінки соціогуманітарних проблем ВПО в українському медійному просторі від початку війни в лютому 2014 р. до повномасштабного нападу Росії на Україну в лютому 2022 р.

Зауважу, що в українській науці з'явилася значна кількість студій, спрямованих на з'ясування різних проблем, пов'язаних із ВПО. У 2016 р. фахівці Інституту економіки промисловості Національної академії наук (НАН) України опублікували монографію «Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху» (Новікова, Амоша, Антонюк, 2016). Численні дослідження присвячені правовим проблемам ВПО (Бовкун, 2018; Лінік, Булик, 2018; Наливайко, 2018; Іляшко, 2019), питанням їхнього соціального захисту (Лішик, 2019), аспектам інтеграції та соціальних девіацій (Новікова, Панькова, 2018; Тарасенко, 2018; Тараканова, 2018). Відзначу й низку досліджень, присвячених питанням висвітлення образу ВПО в українських медіа (Гузь, Фалько, 2019). Серед них варто виокремити цікаву публікацію Інни Юр'євої, яка проаналізувала висвітлення проблем ВПО на українському телебаченні й дійшла висновків про значні «розфокуси та дисонанси» у візіях тележурналістів, які й досі не знайшли «ні оптики, ні словника, ні інтонації щодо переселенців» (Юр'єва, 2018). Джерельною основою дослідження стали матеріали українських масмедійних ресурсів, зокрема телевізійних сюжетів і журналістських публікацій інтернет-видань.

Соціогуманітарні проблеми ВПО ввійшли в поле зору українських медіа від початку сучасної російсько-української війни. Майже відразу після захоплення росіянами Криму почали з'являтися повідомлення про біженців із півострова, які шукали прихистку в інших регіонах України. Власне, саме мешканці Криму (кримські татари, українці та представники інших національностей) стали першими українськими переміщеними особами під час російської-української війни. До слова, уже в березні 2014 р. у масмедійному просторі почали з'являтися аналітичні матеріали українських експертів, які попереджали українську владу про можливі наслідки проблеми. Так, експерт Центру дослідження суспільства Тарас Доронюк зауважив, що Україна й близько неготова до розгортання найгіршого сценарію. Він вказав на військові конфлікти на пострадянському просторі (Карабаський, Придністровський), які призвели до міграції сотень тисяч громадян, появи масштабної категорії ВПО. Зважаючи на неготовність української влади, експерт пропонував вдатися до трьох кроків: 1) оцінити наявні інфраструктурні та фінансові ресурси, які можна було би використати і залучити за появи значної кількості ВПО; 2) провести широкі консультації із приводу шляхів реагування на можливу гуманітарну кризу (при цьому залучити як урядові, так і міжнародні структури, зокрема Червоний Хрест); 3) підготувати стратегію дій у разі виникнення такої ситуації та переглянути наявні програми інтеграції, які повинні містити конкретні плани щодо переміщення, забезпечення необхідними для існування засобами, налагодження безпеки й інтеграції ВПО (Доронюк, 2014). Ці пропозиції були доволі слухними, однак на той час увагу засобів масової інформації (ЗМІ) та української влади привертала загрози, пов'язані з національною безпекою і територіальною цілісністю України.

Водночас саме в березні–квітні 2014 р. у масмедіа України публікували численні матеріали про втікачів із Криму, у яких розповідали життєві історії людей, що змушені були полишити рідні домівки. Для прикладу, 2 квітня 2014 р. у газеті «День» з'явилася розлога стаття Василя Ільницького, Ірини Федоляк і Катерини Кізім з історіями чотирьох людей, які залишили все на окупованій території (Ільницький, Федоляк,

Кізім, 2014). Однією з основних тез цього матеріалу стало заперечення слова «біженець» щодо втікачів із Криму, оскільки біженці вирушають в інші країни, не залишаючись на власній землі. Читачі мали можливість ознайомитися з розповідями Ольги Скрипник, викладачки Кримського гуманітарного університету в Ялті, Рустема Скібіна, кримсько-татарського мистця-кераміста, Олени Луньової, юристки із Сімферополя. Такі розповіді містили патріотичний дискурс, оскільки утікачі наголошували на своїй громадянській позиції. Так, етнічна росіянка О. Луньова заявила: «Я не уявляю собі, як зможу поміняти свій прапор, паспорт. Я просто не хочу бути росіянкою. Я українка, я патріот своєї країни і відмовитися від України не можу» (Льницький, Федоляк, Кізім, 2014, с. 8). Однак зауважу, що такі масмедійні матеріали, які так приваблювали українську аудиторію (зважаючи на дані про читаність матеріалів), усе ж на той час містили недостатньо інформації власне про проблеми переміщених осіб. Увага фокусувалася на біфуркаційних моментах (російська анексія, псевдореферендум, загроза переслідувань тощо), а не на соціальних і правових аспектах адаптації та інтеграції переселенців у нових реаліях.

Подібні акценти лунали і на інших масмедійних ресурсах того часу, зокрема й регіональних. Так, у матеріалі львівської журналістки Юлії Ліщенко наприкінці березня 2014 р. ішлося про розміщення на Львівщині 1 200 кримчан. Авторка також відкинула використання поняття «біженці» як образливе й недоречне для переселенців із Криму (Ліщенко, 2014, с. 4). Цю тему продовжила Сюзанна Бобкова, яка вже в червні 2014 р. писала про поселення в Львівській обл. 2 500 переселенців із Криму і Сходу (Бобкова, 2014, с. 5). У квітні того ж року у статті Оксани Хмельовської, чи не вперше в українських ЗМІ, заторнуто системні питання облаштування українських переселенців із Криму. Авторка в інтерв'ю з координатором проєкту «Без кордонів» Максимом Буткевичем розмовляла про дві хвили ВПО, уразливі групи переселенців, а також про гостинність українців, які поселяли в себе вдома родини (Хмельовська, 2014, с. 14–15). Хоча до цілісного бачення проблеми було ще далеко, тим більше, що ситуація почала загострюватися й ускладнюватися появою нових переселенців – із Луганської і Донецької обл.

У травні–червні 2014 р. український масмедійний простір був заповнений матеріалами про переселенців з українського Донбасу, де проросійські бойовики за підтримки російських військ почали бойові дії проти законної української влади. Знову ці матеріали мали здебільш описово-подієву канву розповідей, сконцентрованих навколо історії конкретних людей. У статті Наталії Біловицької, яка вийшла 27 червня 2014 р. у газеті «Урядовий кур'єр», ішлося про історії людей із Краматорська, Слов'янська, Маріуполя, тимчасове їхнє розміщення в гуртожитку Національної гірничої академії у Дніпропетровську. Важливо, що акцентувалася увага на психологічному стані дітей, які пережили перші хвили війни (Біловицька, 2014, с. 6).

Поступово завдяки ЗМІ впродовж 2014 р. формувався образ українського внутрішнього переселенця. У деяких публікаціях наголошувалося на його «патріотизмі», бо більшість українців із зони бойових дій не їдхали до європейських країн, а шукали можливості залишитися в Україні (Корбут, 2014, с. 32–33). Проте в регіональну пресу почали проникати негативні характеристики деяких переселенців, котрі демонстративно відмовлялися спілкуватися українською й вимагали значно більшої уваги до своїх соціальних і матеріальних потреб (Швед, 2014, с. 5).

У другій половині 2014 р. в українському медійному просторі врешті почали з'являтися більш аналітичні матеріали, які, з одного боку, декларували завдання інтеграції ВПО в українське суспільство, а з другого – вказували на адаптаційні проблеми. Так, у серпні 2014 р. Наталія Іщенко опублікувала статтю із промовистою назвою «Східні люди». Передусім журналістка підсумувала два головні критичні аргументи щодо переселенців: перший – недостатність або й повна відсутність українського патріотизму, другий – відмова від працевлаштування. Із приводу першого журналістка вдалася до історико-рефлексологічних міркування щодо складної історії Донбасу, вказавши на існування там регіонального, а не національного патріотизму, превалювання радянської ідентичності з відповідними історичними героями й історичною пам'яттю. Наталія Іщенко непрямо, але все ж дорікнула українській владі, яка не зробила нічого для того, щоб Донбас за всі роки незалежності «відчув себе Україною» (Іщенко, 2014, с. 3). Аналізуючи відмову переселенців із Донбасу працевлаштовуватися, журналістка вдалася до диференційного підходу. Вона виділила кілька категорій біженців: ті, хто чекає закінчення війни і хоче повернутися додому; маргінали; жінки і діти. Власне остання категорія найчисельніша. Відтак Н. Іщенко мовила про сформований не лише в радянський період, але і в роки незалежності патерналізм донеччан та луганчан, які в усьому покладаються на допомогу держави. У статті також наведено приклади поступової інтеграції в суспільство: на Київщині одні жінки-переселенки відкрили майстерню з пошиття українських прапорів, інші – шукали приміщення, щоб облаштувати кондитерську (Іщенко, 2014, с. 3).

В українському масмедійному просторі час до часу з'являлися повідомлення про чисельність ВПО. Агентство Організації Об'єднаних Націй (ООН) у справах біженців на червень 2014 р. інформувало світову громадськість про те, що понад 50 тис. українців покинули свої домівки (Більше, 2014). Ця інформація поширилася в українських ЗМІ, особливо ще й тому, що показувала не лише напрями внутрішньої міграції біженців, а й зовнішньої – до Росії, Польщі, Чехії, Румунії. Часопис «Україна молода» повідомляв, що на серпень 2014 р. із зони проведення Антитерористичної операції (АТО) переселилося 69 480 осіб, із них лише в Києві перебувало понад 15 тис. (Василець, 2014, с. 4). У жовтні 2014 р. ця цифра сягнула 420 тис. осіб (Депутати, 2014). За даними Міністерства соціальної політики, на 6 червня 2016 р. в Україні взято на облік 1 785 740 ВПО (Смаль, 2016), а за рік (на жовтень 2017 р.) – 1,6 млн (Сльченко, 2017). На вересень 2020 р. в Україні налічувалося 1,5 млн ВПО (Хмельницька, 2020а).

Найбільш обговорюваною проблемою в українських масмедіа, особливо в перші роки російсько-української війни, стала проблема *правового становища* переселенців. Уже в березні 2014 р., спостерігаючи появу перших переселенців із Криму, в українських ЗМІ обговорювали проблеми юридичного визначення для цієї категорії осіб. Зокрема, експерт Центру дослідження суспільства Т. Доронюк наголосив: «... люди, що переїжджають із небезпечних районів країни в більш спокійні, не є біженцями в юридичному сенсі цього слова» (Доронюк, 2014). Він назвав їх «внутрішньо переміщеними особами» (ВПО, або «Internally displaced persons», IDP). Автор зазначив, що ВПО не підпадають під юрисдикцію інституцій, які займаються питаннями біженців (Доронюк, 2014).

У серпні 2014 р. українські парламентарі зареєстрували законопроект щодо прав і свобод ВПО. Його жваво обговорювали в масмедіа (Юрченко, 2014, с. 6). У жовтні цього ж року Верховна Рада України (ВРУ) проголосувала за Закон «Про забезпечення

прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Цю подію жваво обговорювали українські ЗМІ і вона знову привернула увагу масмедійного простору до питання переміщених осіб (Порошенко, 2014). На ресурсі «Українська правда» наголошували, що закон підтримало 249 депутатів, а основне його завдання – «забезпечення реалізації гарантованих Конституцією прав і свобод внутрішньо переселених осіб, забезпечення для них належних умов соціальної адаптації, забезпечення тимчасовим житлом, сприяння у працевлаштуванні, продовження здобуття освіти, сприяння можливості залучення коштів гуманітарної, благодійної допомоги, в т. ч. – з боку міжнародних установ, організацій та закордонних країн» (Депутати, 2014). Законом вводився постійний статус реєстрації вимушених переселенців, що відкривало перед ними можливості отримувати нараховані від держави кошти, медичні й освітні послуги.

Правовим становищем ВПО цікавилися і міжнародні організації, що також потрапляло до фокусу уваги українських медіа. Навіть створення для користувачів Програми розвитку ООН (ПРООН) спеціального додатку для мобільних пристроїв «Твоє право» у 2018 р. викликало зацікавлення й обговорення в масмедійному просторі. Відзначу, що додаток призначався для захисту прав людини, зокрема ВПО, які зазнали сексуального та гендерного насильства (ПРООН, 2018). Міністерство юстиції України на своєму сайті подало детальну інформацію щодо можливостей надання правової особи ВПО. На мою думку, важливими в ній були вказівки на те, що юридичну допомогу можуть одержати особи, які перетинали лінію розмежування в Донецькій обл., де працюють дистанційні пункти надання безкоштовної правової допомоги біля контрольних пунктів в'їзду-виїзду «Мар'їнка», «Майорськ», «Новотроїцьке» (Внутрішньо переміщені особи, 2018).

У 2015 р., з огляду на проведення місцевих виборів, уперше постало питання реалізації ВПО свого права обирати й бути обраним. У масмедійному просторі України цій темі також присвячувалася значна увага. З одного боку, лунали голоси «проти» через побоювання «проросійських» поглядів серед ВПО та можливого впливу на них зацікавлених політичних гравців, із другого – голоси «за», аргументовані потребою продовжувати інтеграцію переселенців у місцевий соціум, зокрема й через залучення до виборчого процесу. Громадські організації разом із народними депутатами, як відомо, підготували законопроект, який уможлилював забезпечення виборчих прав ВПО. Координаторка ініціативи «Восток-СОС» Олександра Дворецька, яка також була переселенкою і громадською активісткою, у вересні 2015 р. позитивно оцінила цю ініціативу. Проте водночас наголосила на низці проблем. На її думку, з мільйона переселенців лише приблизно 10 % подадуть заявки про внесення їх до реєстру. Це будуть лише ті, хто сумлінно ставиться до своїх прав і виборчого процесу. Крім того, О. Дворецька вказала на проблему недостатньої контрольованості списків виборців у східних областях України, однак усе ж відкинула можливість масового підкupu виборців з огляду на адміністративні перепони на лінії розмежування (Дворецька, 2015). Зрештою, у ЗМІ зазвичай позитивно подавали участь ВПО у виборах, представляючи окремих виборців як приклад для наслідування. Так, журналісти ТСН у жовтні 2015 р. зняли сюжет про переселенця із Криму Якова Вітюка, який реалізував своє право вибору в Києві (Переселенцю, 2015).

У 2017 р. українські ЗМІ знову актуалізували питання розширення прав ВПО. У березні ВРУ підтримала два законопроекти для переміщених осіб: перший передбачав їхній захист від завищення вартості комунальних послуг у місцях їх компактного

проживання, другий усував спричинену законодавством неузгодженість щодо необхідних документів, наприклад взяття на облік ВПО (Рябчин, 2017). Водночас цікавою і невирішеною юридичною проблемою для ВПО було питання оформлення в Україні купівлі-продажу майна, передусім житла, яке вдалося продати на тимчасово окупованих територіях (ТОТ) (Галаур, 2022, с. 3). Ще одним кроком до розширення прав та свобод ВПО стала розробка та прийняття у грудні 2021 р. за основу законопроекта, який передбачав уточнення поняття «внутрішньо переміщена особа», скорочення термінів прийняття рішення про взяття на облік ВПО, врегулювання питання з житлом через державні й місцеві програми тощо. Загалом він отримав схвальні відгуки в українських медіа (Законопроект, 2021).

Надалі в українському масмедійному дискурсі правові аспекти суспільної діяльності ВПО тісно перепліталися з їхнім *соціально-гуманітарним становищем*. Фокус уваги українських ЗМІ поступово перемістився на соціальні проблеми, пов'язані з житлом, працевлаштуванням, пенсійним забезпеченням, допомогою від держави тощо. У серпні 2014 р. журналістка Інна Лиховид торкнулася питання житлових умов ВПО, які часто не мали де облаштуватися, мешкали в санаторіях і базах відпочинку, непристосованих до зимового періоду. В Україні на тоді діяв Міжвідомчий координаційний штаб із питань соціального забезпечення ВПО, який наголосив, що з 105 тис. переселенців 20 тис. мешкають у непристосованих приміщеннях. При цьому волонтери рекомендували урядовцям надати пільги (зокрема на сплату комунальних послуг) тим громадянам, які приймають у себе ВПО (Лиховид, 2014, с. 9).

Житлові умови ВПО часто привертали увагу масмедіа України. Передусім висвітлювалася і критикувалася невирішеність цього питання в перші роки російсько-української війни, наголошувалося на проблемних моментах житлового облаштування переселенців. Так, журналістка газети «Голос України» Ірина Козак у статті із промовистою назвою «Переселилися із пекла у злидні» показала незадовільні матеріальні умови проживання ВПО з Донецької та Луганської обл., які змушені були мешкати в невідремонтованих комунальних гуртожитках одного з обласних центрів України та ще й сплачувати за це 600 грн на місяць (Козак, 2020). У жовтні 2020 р. у телевізійному сюжеті ТСН висвітлили становище багатодітної сім'ї ВПО, яка всиновила шість дітей, однак їй загрозувало виселення з будинку, наданого державою (Березівська, 2020).

Із 2015 р. з'являлися державні програми щодо забезпечення ВПО житлом. Їх часто обговорювали у ЗМІ. Так, у 2018 р. уряд сформував бюджетну програму на 25 млн, яка передбачала виділення коштів для житла ВПО, однак лише тим, хто водночас був учасником АТО (Третьяков, 2018). За повідомленнями медійних ресурсів, у червні 2019 р. уряд додатково виділив субвенцію на суму 24,9 млн грн грошової компенсації за житло для ВПО (Уряд допоможе, 2019, с. 1). У жовтні 2019 р. Кабінет Міністрів України (Кабмін) додатково виділив 300 млн грн на реалізацію програми «Доступне житло». Українські медіа повідомляли, що цих коштів має вистачити на забезпечення помешканням 950 сімей, із яких близько 700 – родини ВПО (Уряд додатково, 2019). У листопаді 2019 р. на медійних майданчиках, мабуть не без впливу пресслужби українського уряду, поширювалася інформація про виділення додаткового фінансування на придбання житла для ВПО. У зв'язку зі змінами до Державного бюджету на 2019 р. 100 млн грн було спрямовано на надання кредитів для ВПО. Наголошувалося, що кредит надаватиметься на 20 років під 3 % річних. Об'єктом кредитування може бути квартира в багатоквартирному будинку (в новобудовах і будівлях вторинного ринку) або

одноквартирний будинок. Розподіл коштів між регіонами покладался на Міністерство регіонів (Під 3 % річних, 2019).

Українські масмедіа у вересні 2020 р. наголошували на існуванні двох шляхів отримання житла переселенцями: 1) отримання кредиту від Фонду молодіжного будівництва під пільгові відсотки (для цього Україна отримала, 24,5 млн євро від німецького фонду KfW. Фонд молодіжного будівництва надав спрощене фінансування на 20 років під 3 % річних); 2) потрапляння до державної програми субвенцій, за якою держава фінансує соціальне житло в регіонах для переселенців (Хмельницька, 2020b). Відзначаю, що в медійному просторі не завжди чітко ідентифікували міжнародну допомогу для українських ВПО. Для прикладу, журналісти каналу «1+1» зазначали, що гроші скерував уряд Німеччини в розмірі 25,5 млн. При цьому наголошували, що їх вистачить для надання 1 200 кредитів, а до нових осель зможуть переїхати 3 000–5 000 ВПО (Загородня, 2021).

У грудні 2020 р. кореспонденти ТСН повідомили, що Кабмін вніс зміни до умов отримання житла переселенцями. Журналістка Віра Хоцянівська зауважила, що своїми діями уряд спростив отримання житла ВПО, зокрема й тим, що з 2021 р. переселенці могли отримувати помешкання в будь-якому населеному пункті, де таке наявне, а не лише там, де ВПО перебувають на обліку. Крім того, збільшувалися державні видатки на придбання житла для ВПО: якщо у 2020 р. ним забезпечено 74 родини, то у 2021 р. заплановано надати кошти на помешкання для понад 300 родин (на це уряд запланував 125 млн грн) (Хоцянівська, 2020). Позитивно у ЗМІ розглядали і скасування урядом у вересні 2020 р. «туристичного збору» для ВПО, які тимчасово мешкали в готелях і санаторіях, з огляду на відсутність житла (таких тоді налічувалося приблизно 5 690 осіб) (Курило, 2020). У липні 2021 р. ЗМІ поширили заяву прем'єр-міністра України Дениса Шмигала щодо збільшення на 282 млн грн видатків у Державному бюджеті на потреби ВПО, що, за його словами, дасть змогу забезпечити житлом 414 осіб (Держава, 2021).

Звісно, конкретні приклади надання переселенцям житла завдяки ЗМІ також ставали медіаподіями. До прикладу, журналіст Олександр Загородній у червні 2020 р. повідомив, що 10 сімей переселенців із містечка Золоте на Луганщині отримали нові квартири, пафосно наголошуючи, що квартиру одній з них пообіцяв Президент Володимир Зеленський (Загородній, 2020).

Не менш активно обговорювали й питання грошової допомоги переселенцям. За останні роки зросла увага суспільства до діджиталізаційних перетворень, тож у масмедіа неодноразово з'являлися повідомлення, пов'язані з інноваційними технологіями. Зокрема, у листопаді 2021 р. у ЗМІ з'явилася інформація про спрощення урядом процедури надання заявки на грошову допомогу ВПО. Наголошувалося, що відтепер громадяни можуть оформляти грошову допомогу через портал «Дія». При цьому називали чинники, здатні впливати на призначення грошової допомоги ВПО (Гулійчук, 2021b). На початку 2022 р. урядовці змінили умови надання кредиту для ВПО на придбання житла. В українських медіа загалом позитивно відреагували на це, оскільки йшлося про збільшення віку будинків (від 20 до 50 років), у яких можна було придбати квартиру, а також зростання терміну пошуку житла від 20 до 35 днів (Лугова, 2022).

Питання отримання пенсій та інших соціальних виплат для ВПО періодично зривало на різних медійних майданчиках. Зокрема, Ольга Скрипник та Альона Луньова у «Дзеркалі тижня» 2019 р., намагаючись підсумувати рівень захищеності переселених осіб за 5 років війни, зазначили: наразі єдиний спосіб для мешканців окупованих

території Луганської і Донецької обл. отримувати українську пенсію – це реєстрація як ВПО на підконтрольних українській владі теренах держави, а це «фактично штовхає літніх людей на обман: бо вони реєструються як ВПО, але живуть на окупованих територіях» (Скрипник, Луньова, 2019, с. 13). Водночас журналістки виокремили ще кілька проблем: 1) разом з отриманням довідки ВПО на пенсіонерів із ТОТ поширюється вимога, яка забороняє повертатися на окуповані території більше ніж на 60 днів, тому вони змушені регулярно перетинати кордон, ризикуючи життям і здоров'ям (траплялися випадки смерті літніх осіб); 2) приблизно 700 тис. пенсіонерів на ТОТ, які отримували пенсію до російсько-української війни, не можуть зараз її отримувати (борг Української держави перед ними вже становить 62 млрд грн); 3) відбувається дискримінація кримчан при оформленні пенсій в Україні, оскільки для отримання даних Пенсійний фонд України змушений звертатися до органів держави-агресора, що надає останній доступ до персональних даних ВПО-кримчан (Скрипник, Луньова, 2019, с. 13).

У масмедійному просторі України неодноразово набували поширення скандальні випадки неправомірної виплати коштів псевдопереселенцям. Так, у березні 2016 р. міністр соціальної політики України Павло Розенко навіть заявив, що 15–20 % коштів, які з державного та місцевих бюджетів виділяють на допомогу переселенцям, можуть урешті спрямовуватися на фінансування проросійських терористів на непідконтрольних територіях України (Розенко, 2016). У квітні 2016 р. в українських ЗМІ з'явилося відразу декілька таких матеріалів. Зокрема, Служба безпеки України (СБУ) виявила, що 22 бойовики-терористи (7 із них належали до бандформування «казачий полк імени Платова») з Донбасу отримували українські пенсії в Лисичанському р-ні на Луганщині («Казачи», 2016). Крім того, працівники СБУ виявили, що 19 «чиновників» терористичного формування «Донецька Народна Республіка» (ДНР) змогли зареєструватися на підконтрольних Україні територіях Донбасу як вимушені переселенці й отримувати відповідну допомогу. Загалом було завдано збитків державі на 300 тис. грн (Бойовики, 2016). На Харківщині виявили незаконні схеми соціальних виплат майже 28 тис. фіктивних ВПО. В органах соцзахисту цієї області зареєструвалися «внутрішньо переміщені особи із зони АТО», які начебто мешкали на підконтрольній території України. Щомісячно на їхні банківські картки надходили пенсії і допомоги. Загалом, через шахрайську схему було завдано збитків на 1 млрд грн (На Харківщині, 2016). Виявлення цих обходів спровокувало масштабні перевірки не лише в Харківській обл., а й інших регіонах України. У серпні цього ж року українські правоохоронці виявили, що сім виплат сім «працівників» управлінських структур т. зв. ДНР отримували як ВПО виплати від держави в декількох областях. Загалом, від початку року вони привласнили близько 100 грн («Чиновники ДНР», 2016). Час до часу такі випадки знову потрапляли в поле зору українських медіа (Матяш, 2021; Гулійчук, 2021а).

Питання працевлаштування ВПО також було одним із головних для українських масмедіа, які цікавилися питанням інтеграції переміщених осіб. У березні 2016 р. директор Центру політичних студій та аналітики Ольга Будник опублікувала статтю, у якій констатувала проблеми із працевлаштуванням серед ВПО, оскільки чимало з них не можуть знайти роботу за спеціальністю. Цікаво, що вона спробувала типологізувати соціальні портрети ВПО й запропонувала такі типи: 1) адаптанти – переселенці (переважно молоді люди), які намагаються вести повноцінний спосіб життя в соціумі на новій території (знімають житло, шукають роботу, організують свій бізнес, шукають підробіток або постійну роботу); 2) утриманці – переселенці, які ставлять за мету

«нажитися на своєму статусі, максимально отримати всі можливі допомоги та соціальні гарантії від держави» (люди здебільша старшого віку, які відзначаються невпевненістю у своїх силах, патерналістичними, споживацькими мотивами, мешкають переважно в модульних містечках, гуртожитках); 3) тимчасові – переселенці, що мають намір із часом повернутися додому, а тому не мають наміру й бажання адаптуватися до нових умов, живуть у світі ілюзій, часто перебувають у депресії і потребують психологічної допомоги (люди старшого віку, часто колишні держслужбовці зі середніми доходами, соціально неактивні та аполітичні). Ольга Будник, на основі даних певного дослідження, зауважила, що найкраще адаптація ВПО відбувається в містах Дніпро та Запоріжжя. Цьому сприяє й те, що саме у Дніпрі діють програми, які пропонують тимчасове житло та гранти на організацію власної справи. У Запоріжжі для ВПО достатньо легко відкрити або переформити власний бізнес. У цих містах активно діють і певні релігійні громади, які надають допомогу ВПО. Доволі гострим був висновок О. Будник, що держава мало задіяна в забезпеченні інтеграції ВПО (Будник, 2016).

Українські ЗМІ намагалися продемонструвати статистику працевлаштованості переселенців за 2 роки від початку війни. З'ясувалося, що на 2016 р. більш активними щодо пошуку роботи та працевлаштування були ВПО в західних областях України. До прикладу, у Рівненській обл. до служб зайнятості звернулися 27,7 % ВПО, в Івано-Франківській – 19,7 %, у Львівській – 18,6 %, у Волинській – 18,5 %. Для порівняння: на підконтрольних Україні територіях Донецької обл. цей показник становив 1,6%, Луганської обл. – 1,4 % (Смаль, 2016).

На жаль, не достатньо уваги українські ЗМІ у 2014–2022 рр. приділяли питанню забезпечення *культурних потреб* ВПО. У масмедійному дискурсі превалювали питання соціального захисту переселенців, і лише зрідка з'являлися матеріали, які стосувалися освіти ВПО. Для прикладу, масмедійний простір, по-суті, не відреагував на важливу постанову КМУ від 23 листопада 2016 р. «Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійно-технічної та вищої освіти» (Постанова КМУ, 2016). Відзначу, що згідно з нею, студенти-ВПО отримували повну оплату за навчання за рахунок бюджетних коштів за умови вступу на «бюджетне місце», пільгові довготермінові кредити для навчання за кошти фізичних і юридичних осіб (за контрактом), безкоштовні підручники та доступ до інтернету, безкоштовне проживання в гуртожитках (для учнів професійно-технічних навчальних закладів) або пільгове проживання (для студентів закладів вищої освіти (ЗВО)) тощо.

У червні 2019 р. завдяки працівникам ТСН у масмедійному просторі України привернуто увагу до можливостей здобуття переселенцями вищої освіти в українських ЗВО. У сюжеті тележурналісти повідомляли, що в нашій країні запрацювали освітні центри, які мають на меті надати допомогу абітурієнтам із ТОТ та анексованого Росією українського Криму вступити до закладів вищої освіти (ЗВО) за спрощеною процедурою. За правилами тележурналістики було продемонстровано історію молодого переселенця з Луганська, де він закінчив кулінарний коледж, а тепер в Україні намагається вступити до ЗВО. У сюжеті розповідали процедурні моменти подання заяв і документів, складання екзаменів. Наголошували, що на червень 2019 р. в Україні працює вже 35 таких центрів для абітурієнтів із Криму, та понад 40 центрів для абітурієнтів з окупованих територій Луганської і Донецької обл. (Нескорядна, 2019).

Більш аналітично до проблеми підійшла Катерина Коба, координатора «Громадської взаємодії». У червні 2019 р. вона оприлюднила матеріал про невирішені питання

у сфері освіти для переселенців. Вказавши, що ще 2015 р. Міністерство освіти і науки України розробило та впровадило в життя спрощену процедуру вступу для абітурієнтів із ТОТ, вона відзначила позитивні результати такого підходу: для українських громадян із Криму і Донбасу не потрібно мати навіть паспорта чи шкільного атестата. Варто лише звернутися до спеціально створених центрів «Донбас-Україна» та «Крим-Україна», які діють при університетах та інших ЗВО. У 2016 р. можливістю вступити до українських ЗВО скористалося 855 абітурієнтів, у 2017 р. – 1 346, у 2018 р. – 1 522. Відзначивши позитивну динаміку, авторка зазначила, що у відсотковому вимірі серед усіх вступників України це доволі мізерні показники. Крім того, К. Коба вказала на все ж недостатню увагу до ВПО, які хочуть здобути професійну освіту, а відтак пропонувала створити для них додаткові можливості: фасилітаційні і профорієнтаційні зустрічі, тренінги для побудови кар'єри (Коба, 2019).

На кінець зазначу, що висновки І. Юр'євої про відсутність вироблених та усталених опцій щодо проблем ВПО в українській тележурналістиці (Юр'єва, 2018) можна екстраполювати на характеристику проблеми в усьому українському медійному просторі. Справді, і досі спостерігається до певної міри еkleктичне, непослідовне й епізодичне (принагідне) розкриття питань ВПО в українських ЗМІ. Глибоке, системне й різнобічне розкриття тематики часто замінюється повторенням офіційних урядових повідомлень, піднесено-привабливими образами успішних ВПО, які активно інтегрувалися в український соціум, без зображення усього спектра інтеграційних аспектів. Проблема ускладнювала й робота в Україні проросійських журналістів і видань, які зумисне загострювали проблеми ВПО, а українську владу зображали нездатною вирішувати гуманітарні проблеми переселенців (Новикова, Чепурко, 2014; Сборщикова, 2015а; Сборщикова 2015b).

Отже, соціогуманітарні проблеми ВПО ввійшли до поля зору українських медіа від початку сучасної російсько-української війни. У березні–квітні 2014 р. у ЗМІ публікували численні матеріали про втікачів із Криму, у травні–червні – про переселенців з українського Донбасу. У другій половині 2014 р. в українському медійному просторі врешті почали з'являтися більш аналітичні матеріали, які, з одного боку, декларували завдання інтеграції ВПО в українське суспільство, а з другого – вказували на адаптаційні проблеми. Найбільш обговорюваною проблемою в українських масмедіа, особливо в перші роки російсько-української війни, стали питання правового становища переселенців, зокрема реалізації їхніх виборчих прав. У масмедійному дискурсі правові аспекти суспільної діяльності ВПО тісно перепліталися з їхнім соціально-гуманітарним становищем. Українські ЗМІ фокусувалися й на висвітленні соціальних проблем ВПО, пов'язаних із житлом, працевлаштуванням, пенсійним забезпеченням, допомогою від держави тощо. Неодноразово набували медійного поширення скандальні випадки неправомірної виплати коштів псевдопереселенцям (квітень і серпень 2016 р.). Питання працевлаштування ВПО також було одним з основних для українських масмедіа. На жаль, не достатньо уваги у 2014–2022 рр. вони приділяли питанню забезпечення культурних потреб ВПО.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Березівська, С. (2020). Багатодітна родина з Донбасу, яка всиновила шестеро сиріт, живе у жахливому будинку. *ТСН*. <https://tsn.ua/ukrayina/bagatoditna-rodina-z-donbasu-yaka-vsinovila-shestero-sirit-zhive-u-zhahlivomu-budinku-1656656.html>

Біловицька, Н. (2014, 27 червня). Тимчасові переселенці: «Головне, що живі»: щодня потоки людей, які їдуть зі сходу, збільшуються. На що вони сподіваються й чого очікують, поцікавився «УК». *Урядовий кур'єр*, 6.

Більше 50 тисяч українців вимушено покинули свої домівки – ООН. (2014). *Українська правда*. <https://life.pravda.com.ua/society/2014/06/27/173431/>

Бобкова, С. (2014, 27–29 червня). «Якщо говоримо про єдину Україну, не може бути своїх і чужих ...» на Львівщині оселилося понад 2,5 тисячі переселенців зі сходу та Криму. *Високий замок*, 5.

Бовкун, Е. М. (2018). Набуття, реалізація і припинення правового статусу внутрішньо переміщеної особи в Україні. *Часопис Київського університету права*, 4, 66–69.

Бойовики «ДНР» отримували соцвиплати як вимушені переселенці. (2016). *ТСН*. <https://tsn.ua/ato/boyoviki-dnr-otrimuvati-socviplati-yak-vimusheni-pereselenci-635047.html>

Будник, О. (2016). Головна потреба переселенців не «рибка», а «вудочка». *Українська правда*. <https://life.pravda.com.ua/columns/2016/03/14/209230/>

Василець, О. (2014, 21 серпня). Непрості переселенці: в Україні загальна кількість переселенців із зони АТО становить 69 480 осіб, а в Києві перебуває 15368 з них. *Україна молода*, 4.

Внутрішньо переміщені особи: правова допомога, гарантована державою. (2020). *Міністерство юстиції України (офіційний вебсайт)*. <https://minjust.gov.ua/m/vnutrishno-peremischeni-osobi-pravova-dopomoga-garantovana-derjavoju>

Галаур, В. (2022, 26 січня). Допомогти переселенцям – наш обов'язок: центральна і місцева влада Харківщини обговорили загальні засади й конкретні кроки поліпшення життя внутрішньо переміщених осіб. *Урядовий кур'єр*, 3.

Гузь, Н. В., Фалько, Н. М. (2019). Створення простору щодо активізації засобів масової інформації в сприянні соціальному консенсусу, врегулюванню конфліктів між внутрішньо переміщеними особами та громадами. *Теорія і практика сучасної психології*, 1/1, 155–161.

Гулійчук, Д. (2021а). «Мертві душі»: Україна виплачувала пенсії громадянам з ОРЛО, які померли під час пандемії. *ТСН*. <https://tsn.ua/ukrayina/mertvi-dushi-ukrayina-viplachuvala-pensiyi-gromadyanam-z-orlo-yaki-pomerli-pid-chas-pandemiyi-1892437.html>

Гулійчук, Д. (2021б). Переселенці зможуть оформити грошову допомогу через «Дію»: як це зробити. *ТСН*. <https://tsn.ua/ukrayina/pereselenci-zmozhut-oformiti-groshovu-dopomogu-cherez-diyu-yak-ce-zrobiti-1901602.html>

Дворецька, О. (2015). Депутати повинні надати право голосу переселенцям. *Українська правда*. <https://life.pravda.com.ua/columns/2015/09/14/200183/>

Депутати проголосували за гарантії і статус для переселенців. (2014). *Українська правда*. <https://www.pravda.com.ua/news/2014/10/20/7041334/>

Держава має забезпечити житлом ветеранів-переселенців. (2021). *Голос України*. <http://www.golos.com.ua/article/349010>

Доронюк, Т. (2014). Ще одна криза. *Українська правда*. <https://www.pravda.com.ua/columns/2014/03/13/7018637/>

Сльченко в ООН розповів, скільки українців стали вимушеними переселенцями. (2017). *ТСН*. <https://tsn.ua/politika/yelchenko-v-oon-rozpozviv-skilki-ukrayinciv-stalivimushenimi-pereselencyami-1020240.html>

Загородний, О. (2020). До останнього не вірили: переселенці, яких бойовики вигнали з власних домівок, безкоштовно отримали квартири. *ТСН*. <https://tsn.ua/ato/>

do-ostannogo-ne-virili-pereselenci-yakih-boyoviki-vignali-z-vlasnih-domivok-otrimali-zhitlo-u-luganskiy-oblasti-1572670.html

Загородня, І. (2021). Уряд Німеччини надав 25,5 млн євро для українських переселенців. *ТСН*. <https://tsn.ua/ukrayina/uryad-nimechchini-nadav-25-5-mln-yevro-dlya-ukrayinskih-pereselenciv-1782403.html>

Законопроект про права та свободи внутрішньо переміщених осіб в Україні прийнято за основу. (2021). *Юридична практика*. <https://pravo.ua/zakonoproiekt-pro-prava-ta-svobody-vnutrishno-peremishchenykh-osib-v-ukraini-pryiniato-za-osnovu/>

Льницький, В., Федоляк, І., Кізім, К. (2014, 2 квітня). «Ми – не біженці. Біженці тікають зі своєї країни в іншу. А Крим – це Україна»: чотири історії тих, хто був змушений покинути свій дім, роботу, друзів і родину на півострові. Чому вони це зробили і як планують жити далі. *День*, 8.

Ляшко, О. О. (2019). Соціальні права мешканців тимчасово окупованих територій: проблеми реалізації. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*, 30(69)/2, 34–39.

Іщенко, Н. (2014, 9 серпня). Східні люди. *Урядовий кур'єр*, 3.

«Казакі» із окупованого Донбасу отримували українські пенсії. (2016). *ТСН*. <https://tsn.ua/groshi/kazaki-iz-okupovanogo-donbasu-otrimovali-ukrayinski-pensiyi-640634.html>

Коба, К. (2019). Освіта для переселенців: чимало питань досі не вирішені. *LB.ua*. https://lb.ua/blog/kateryna_koba/430077_osvita_pereselentsiv_chimalo.html

Козак, І. (2020, 7 жовтня). Переселились із пекла у злидні. *Голос України*. <http://www.golos.com.ua/article/336699>

Корбут, А. (2014, 25–31 липня). Українські біженці: куди тікати?: українців, що їдуть за «європейською мрією» в надії на статус біженця в одній із країн ЄС, небагато. *Український тиждень*, 32–33.

Курило, А. (2020). Переселенцям дозволили не платити туристичний збір: ВР ухвалила законопроект. *ТСН*. <https://tsn.ua/ukrayina/pereselencyam-dozvolili-ne-platiti-turistichniy-zbir-vr-uhvalila-zakonoproiekt-1627567.html>

Лавренюк, Б. (2014, 24 вересня). Правовий статус переселенців: проблеми, що розв'язуються. *Голос України*, 6.

Лиховид, І. (2014, 27 серпня). Де зимувати переселенцям? *День*, 9.

Лінік, Є., Булик, І. (2018). Захист права власності внутрішньо переміщених осіб. *Вісник пенітенціарної асоціації України*, 1, 47–54.

Лішик, О. П. (2019). Проблеми соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*, 10, 86–89.

Ліщенко, Ю. (2014, 28–30 березня). «Не називайте їх біженцями ...». *Високий замок*, 4.

Лугова, Ю. (2022). В Україні хочуть змінити порядок надання кредиту на придбання житла переселенцями: що пропонують. *Факты.Ua*. <https://fakty.ua/393419-v-ukraine-hotyat-izmenit-poryadok-predostavleniya-kredita-na-pokupku-zhilya-pereselencami-cto-predlagayut>

Матяш, Т. (2021). У бюджет повернули понад 10 млн гривень, які виплачувалися «мертвим душам» з ОРЛО. *LB.ua*. https://lb.ua/society/2021/10/21/496732_byudzhnet-povernuli_ponad_10 mln.html

На Харківщині викрили масштабну аферу з нарахуванням соцвиплат псевдопереселенцям. (2016). *TCH*. <https://tsn.ua/ukrayina/na-harkivschini-vikrili-masshtabnu-afery-z-narahuvannnyam-socviplat-psevdopereselencyam-628996.html>

Наливайко, Л. Р. (2018). Внутрішньо переміщені особи: визначення поняття. *Право і суспільство, 1*, 34–39.

Нескородяна, О. (2019). Для абітурієнтів із окупованих територій спростили процес вступу до вишів: як це працює. *TCH*. <https://tsn.ua/ukrayina/dlya-abituriyentiv-iz-okupovanih-teritoriy-sprostili-proces-vstupu-do-vishiv-yak-ce-pracyuye-1356342.html>

Новикова, Г., Чепурко, В. (2014, 21 ноября). Закон о переселенцах оказался недоработан: теперь документ должна будет исправить новая Рада. *Комсомольская правда в Украине, 1*, 7.

Новікова, О., Амоша, О., Антонюк В. та ін. (2016). *Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху: монографія*. Київ.

Новікова, О. Ф., Панькова, О. В. (2018). Вимушена міграція внутрішньо переміщених осіб (ВПО) України: стан, проблеми, шляхи розв'язання. *Проблеми економіки, 3*, 217–225.

Переселенцю із анексованого Криму дозволили проголосувати у Києві. (2015). *TCH*. <https://tsn.ua/politika/pereselencyu-iz-aneksovanogo-krimu-dozvolili-progolosuvati-u-kiyevi-519733.html>

Під 3 % річних. В Україні запустили нову програму для придбання житла переселенцям та учасникам АТО/ООС. (2019). *TCH*. <https://tsn.ua/groshi/pid-3-richnih-v-ukrayini-zapustili-novu-programu-dlya-privbannya-zhitla-pereselencyam-ta-uchasnikam-ato-oos-1450269.html>

Порошенко підписав закон про вимушених переселенців. (2014). *TCH*. <https://tsn.ua/politika/poroshenko-pidpisav-zakon-pro-vimushenih-pereselenciv-392645.html>

Постанова Кабінету Міністрів України «Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти» від 23 листопада 2016 р. № 975. (2016). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2016-%D0%BF#Text>

ПРООН запустить додаток для захисту прав внутрішньо переміщених осіб і жертв насильства. (2018). *TCH*. <https://tsn.ua/ukrayina/proon-zapustit-dodatok-dlya-zahistu-prav-vnutrishno-peremischenih-osib-i-zhertv-nasilstva-1179606.html>

Розенко, П. (2016). 15–20 % коштів для переселенців можуть «перетікати» окупантам – Розенко. *Українська правда*. <https://www.pravda.com.ua/news/2016/03/18/7102507/>

Ромаданова, Т. (2020). Соціальне житло: як його отримати переселенцю. *Українська правда*. <https://www.pravda.com.ua/columns/2020/03/2/7242195/>

Рябчин, О. (2017). Верховна Рада підтримала два законопроекти для переселенців! *Українська правда*. <https://blogs.pravda.com.ua/authors/ryabchin/58d3ac503578c/>

Сборщикова, В. (2015a, 26 августа). Переселенцев проверяют на подлинность: вот только как будет происходить эта процедура, в правительстве пока не говорят. *Комсомольская правда в Украине (Киевский выпуск), 4*.

Сборщикова, В. (2015b, 30 мая). Переселенцы из Донбасса: без работы и без жилья: за год после начала конфликта мало кто из них более-менее сносно устроился на новом месте. *Комсомольская правда в Украине (Киевский выпуск), 5*.

Скрипник, О., Луньова, А. (2019, 2–6 березня). П'ять років російської агресії: чи захищені жертви конфлікту? *Дзеркало тижня, 13*.

Смаль, В. (2016). Велике переселення: скільки в Україні переміщених осіб і як склалася їх доля. *Українська правда*. <https://www.epravda.com.ua/publications/2016/07/7/598316/>
Тараканова, О. (2018). Заходи зі сприяння зайнятості внутрішньо переміщених осіб. *Кадровик. UA*, 10, 24–32.

Тарасенко, Ю. (2018). Стан злочинності серед внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Вісник Національної академії прокуратури України*, 3, 120–128.

Третьякова: Вже у 2018 році внутрішньо переміщені особи, які воювали в АТО, отримають житло. (2018). *TCH*. <https://tsn.ua/ato/tretyakov-vzhe-u-2018-roci-vnutrishno-peremishcheni-osobi-yaki-voyuvali-v-ato-otrimayut-zhitlo-1188324.html>

Уряд додатково виділив на програму доступного житла 300 мільйонів гривень. (2019). *TCH*. <https://tsn.ua/groshi/uryad-dodatkovovo-vidiliv-na-programu-dostupnogo-zhitla-300-milyoniv-griven-1434072.html>

Уряд допоможе переселенцям отримати гідне житло. (2019, 14 червня). *Урядовий кур'єр*, 1.

Хмельницька, В. (2020a). В Україні нарахували півтора мільйона переселенців: чи мають вони шанс отримати нове житло. *TCH*. <https://tsn.ua/ukrayina/v-ukrayini-narahuvali-pivtora-milyona-pereselenciv-chi-mayut-voni-shans-otrimati-nove-zhitlo-1621471.html>

Хмельницька, В. (2020b). Кабмін вніс зміни до умов отримання житла переселенцями: про що йдеться. *TCH*. <https://tsn.ua/ukrayina/kabmin-vnes-zmini-do-umov-otrimannya-zhitla-pereselencyami-pro-scho-ydetsya-1693966.html>

Хмельовська, О. (2014, 4–10 квітня). Максим Буткевич: «Механізми урегулювання проблем переселенців із Криму». *Український тиждень*, 14–15.

«Чиновники ДНР» отримали в Україні стотисячні соцвиплати. (2016). *TCH*. <https://tsn.ua/ukrayina/chinovniki-dnr-otrimali-v-ukrayini-stotisyachni-socviplati-726195.html>

Швед, О. (2014, 18 липня). «Хіба ми для того перлися, щоб у якихось Бродах жити?». *Газета по-українськи*, 5.

Юр'єва, І. (2018, 26 травня – 1 червня). На тлі заваленого горизонту: переселенці у фокусі ТБ. *Дзеркало тижня*, 11.

Юрченко, Н. (2014, 5 вересня). Новий закон для переселенців. *Демократична Україна*, 6.

REFERENCES

Berezivska, S. (2020). Bahatoditna rodyna z Donbasu, yaka vsynovyla shestero syrit, zhyve u zhakhlyvomu budynku. *TSN*. <https://tsn.ua/ukrayina/bagatoditna-rodina-z-donbasu-yaka-vsinovila-shestero-sirit-zhive-u-zhahlivomu-budynku-1656656.html> (in Ukrainian).

Bilovytska, N. (2014, Cherven 27). Tymchasovi pereselentsi: «Holovne, shcho zhyvi»: shchodnia potoky liudei, yaki yidut zi skhodu, zbilshuiutsia. Na shcho vony spodivaiutsia y choho ochikiuit, potsikavyvsia «UK». *Uriadovyi kurier*, 6 (in Ukrainian).

Bilshe 50 tysiach ukraintsiv vymusheno pokynuly svoi domivky – OON. (2014). *Ukrainska pravda*. <https://life.ppravda.com.ua/society/2014/06/27/173431/> (in Ukrainian).

Bobkova, S. (2014, Cherven 27–29). «Iakshcho hovorymo pro yedynu Ukrainu, ne mozhe buty svoikh i chuzhykh ...» na Lvivshchyni oselylosia ponad 2,5 tysiachi pereselentsiv zi skhodu ta Krymu. *Vysokyi zamok*, 5 (in Ukrainian).

Bovkun, E. M. (2018). Nabuttia, realizatsiia i prypynennia pravovoho statusu vnutrishno peremishchenoi osoby v Ukraini. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 4, 66–69 (in Ukrainian).

Boiovyky «DNR» otrymuvaly sotsvyplaty yak vymusheni pereselentsi. (2016). *TSN*. <https://tsn.ua/ato/boyoviki-dnr-otrimovali-socviplati-yak-vimusheni-pereselenci-635047.html> (in Ukrainian).

Budnyk, O. (2016). Holovna potreba pereselentsiv ne «rybka», a «vudochka». *Ukrainska pravda*. <https://life.pravda.com.ua/columns/2016/03/14/209230/> (in Ukrainian).

Vasylets, O. (2014, Serpen 21). Neprosti pereselentsi: v Ukraini zahalna kilkist pereselentsiv iz zony ATO stanovyt 69 480 osib, a v Kyievi perebuvaie 15368 z nykh. *Ukraina moloda*, 4 (in Ukrainian).

Vnutrishno peremishchени osoby: pravova dopomoha, harantovana derzhavoiu. (2020). *Ministerstvo yustytii Ukrainy (ofitsiyni vebsait)*. <https://minjust.gov.ua/m/vnutrishno-peremishchени-osobi-pravova-dopomoga-garantovana-derjavoyu> (in Ukrainian).

Halaur, V. (2022, Sichen 26). Dopomohty pereselentsiam – nash oboviazok: tsentralna i mistseva vlada Kharkivshchyny obhovoryly zahalni zasady y konkretni kroky polipshennia zhyttia vnutrishno peremishchениkh osib. *Uriadovyi kurier*, 3 (in Ukrainian).

Huz, N. V., Falko, N. M. (2019). Stvorennia prostoru shchodo aktyvizatsii zasobiv masovoi informatsii v sprianni sotsialnomu konsensusu, vrehuliuvanniu konfliktiv mizh vnutrishno peremishchениmy osobamy ta hromadamy. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii*, 1/1, 155–161 (in Ukrainian).

Huliichuk, D. (2021a). «Mertvi dushi»: Ukraina vyplachuvala pensii hromadianam z ORLO, yaki pomerly pid chas pandemii. *TSN*. <https://tsn.ua/ukrayina/mertvi-dushi-ukrayina-viplachuvala-pensiyi-gromadyanam-z-orlo-yaki-pomerli-pid-chas-pandemiyi-1892437.html> (in Ukrainian).

Huliichuk, D. (2021b). Pereselentsi zmozhut oformyty hroshovu dopomohu cherez «Diiu»: yak tse zrobyty. *TSN*. <https://tsn.ua/ukrayina/pereselenci-zmozhut-oformity-groshovu-dopomogu-cherez-diyu-yak-ce-zrobiti-1901602.html> (in Ukrainian).

Dvoretzka, O. (2015). Deputaty povynni nadaty pravo holosu pereselentsiam. *Ukrainska pravda*. <https://life.pravda.com.ua/columns/2015/09/14/200183/> (in Ukrainian).

Deputaty proholosuvaly za harantii i status dlia pereselentsiv. (2014). *Ukrainska pravda*. <https://www.pravda.com.ua/news/2014/10/20/7041334/> (in Ukrainian).

Derzhava maie zabezpechyty zhytлом veteraniv-pereselentsiv. (2021). *Holos Ukrainy*. <http://www.golos.com.ua/article/349010> (in Ukrainian).

Doroniuk, T. (2014). Shche odna kryza. *Ukrainska pravda*. <https://www.pravda.com.ua/columns/2014/03/13/7018637/> (in Ukrainian).

Yelchenko v OON rozpoviv, skilky ukraintsiv staly vymushenymy pereselentsiamy. (2017). *TSN*. <https://tsn.ua/politika/yelchenko-v-oon-rozpoviv-skilki-ukrayinciv-stali-vimushenimi-pereselencyami-1020240.html> (in Ukrainian).

Zahorodnyi, O. (2020). Do ostannoho ne virily: pereselentsi, yakykh boiovyky vyhnaly z vlasnykh domivok, bezkoshtovno otrymaly kvartyry. *TSN*. <https://tsn.ua/ato/do-ostannogo-ne-virili-pereselenci-yakih-boyoviki-vignali-z-vlasnih-domivok-otrimali-zhitlo-u-luganskiy-oblasti-1572670.html> (in Ukrainian).

Zahorodnia, I. (2021). Uriad Nimechchyny nadav 25,5 mln yevro dlia ukrainskykh pereselentsiv. *TSN*. <https://tsn.ua/ukrayina/uryad-nimechchini-nadav-25-5-mln-yevro-dlya-ukrayinskih-pereselenciv-1782403.html> (in Ukrainian).

Zakonoproiekt pro prava ta svobody vnutrishno peremishchениkh osib v Ukraini pryiniato za osnovu. (2021). *Yurydychna praktyka*. <https://pravo.ua/>

zakonoproiekt-pro-prava-ta-svobody-vnutrishno-peremishchenykh-osib-v-ukraini-pryiniato-za-osnovu/ (in Ukrainian).

Ilnytskyi, V., Fedoliak, I., Kizim, K. (2014, Kvitén 2). «My – ne bizhentsi. Bizhentsi tikaiut zi svoiei krainy v inshu. A Krym – tse Ukraina»: chotyry istorii tykh, khto buv zmushenyi pokynuty svii dim, robotu, družy i rodynu na pivostrovi. Chomu vony tse zrobyly i yak planuiut zhyty dali. *Den*, 8 (in Ukrainian).

Iliashko, O. O. (2019). Sotsialni prava meshkantsiv tymchasovo okupovanykh terytorii: problemy realizatsii. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnogo universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriya «Iurydychni nauky»*, 30(69)/2, 34–39 (in Ukrainian).

Ishchenko, N. (2014, Serpen 9). Skhidni liudy. *Uriadovi kurier*, 3 (in Ukrainian).

«Kazaky» iz okupovanoho Donbasu otrimuvaly ukraïnski pensii. (2016). *TSN*. <https://tsn.ua/groshi/kazaki-iz-okupovanogo-donbasu-otrimuvali-ukrayinski-pensiyi-640634.html> (in Ukrainian).

Koba, K. (2019). Osvita dlia pereselentsiv: chymalo pytan dosi nevyrisheni. *LB.ua*. https://lb.ua/blog/kateryna_koba/430077_osvita_pereselentsiv_chymalo.html (in Ukrainian).

Kozak, I. (2020, Zhovten 7). Pereselylys iz pekla u zlydni. *Holos Ukrainy*. <http://www.golos.com.ua/article/336699> (in Ukrainian).

Korbut, A. (2014, Lypen 25–31). Ukraïnski bizhentsi: kudy tikaty?: ukraïntsiv, shcho yidut za «ievropeiskoiu mriieiu» v nadii na status bizhentsia v odnii iz krain Yes, nebahato. *Ukraïnskyi tyzhden*, 32–33 (in Ukrainian).

Kurylo, A. (2020). Pereselentsiam dozvolily ne platyty turystychnyi zbir: VR ukhvalyla zakonoproiekt. *TSN*. <https://tsn.ua/ukrayina/pereselencyam-dozvolili-ne-platiti-turistichnyi-zbir-vr-uhvalila-zakonoproiekt-1627567.html> (in Ukrainian).

Lavreniuk, B. (2014, Veresen 24). Pravovy status pereselentsiv: problemy, shcho rozviazuiutsia. *Holos Ukrainy*, 6 (in Ukrainian).

Lykhovyd, I. (2014, Serpen 27). De zymuvaty pereselentsiam? *Den*, 9 (in Ukrainian).

Linik, Ye., Bulyk, I. (2018). Zakhyst prava vlasnosti vnutrishno peremishchenykh osib. *Visnyk penitentsiarnoi asotsiatsii Ukrainy*, 1, 47–54 (in Ukrainian).

Lishyk, O. P. (2019). Problemy sotsialnogo zakhystu vnutrishno peremishchenykh osib v Ukraini. *Publichne upravlinnia i administruvannia v Ukraini*, 10, 86–89 (in Ukrainian).

Lishchenko, Yu. (2014, Berezen 28–30). «Ne nazyvaite yikh bizhentsiamy ...». *Vysoky zamok*, 4 (in Ukrainian).

Luhova, Yu. (2022). V Ukraini khochut zminyty poriadok nadannia kredytu na prydbannia zhytla pereselentsiamy: shcho proponuiut. *Fakty.Ua*. <https://fakty.ua/393419-v-ukraine-hotyat-izmenit-poryadok-predostavleniya-kredita-na-pokupku-zhilya-pereselencami-chto-predlagayut> (in Ukrainian).

Matiash, T. (2021). U biudzhet povernuly ponad 10 mln hryven, yaki vyplachuvalysia «mertvym dusham» z ORLO. *LB.ua*. https://lb.ua/society/2021/10/21/496732_byudzhet_povernuli_ponad_10_mln.html (in Ukrainian).

Na Kharkivshchyni vykryly mashtabnu aferu z narakhuvanniam sotsvyplat psevdo pereselentsiam. (2016). *TSN*. <https://tsn.ua/ukrayina/na-harkivschini-vikrili-mashtabnu-aferu-z-narahuvanniam-socviplat-psevdopereselencyam-628996.html> (in Ukrainian).

Nalyvaiko, L. R. (2018). Vnutrishno peremishcheni osoby: vyznachennia poniattia. *Pravo i suspilstvo*, 1, 34–39 (in Ukrainian).

Neskorodiana, O. (2019). Dlia abiturientiv iz okupovanykh terytorii sprostyly protses vstupu do vyshiv: yak tse pratsiue. *TSN*. <https://tsn.ua/ukrayina/dlya-abiturientiv->

iz-okupovanih-teritoriy-sprostili-proces-vstupu-do-vishiv-yak-ce-pracyuye-1356342.html (in Ukrainian).

Novikova, G., Chepurko, V. (2014, Noyabr 21). Zakon o pereselentsakh okazalsya nedorobotan: teper dokument dolzhna budet ispraviti novaya Rada. *Komsomolskaya pravda v Ukraine*, 1, 7 (in Russian).

Novikova, O., Amosha, O., Antoniuk V. ta in. (2016). *Vnutrishno peremishcheni osoby: vid podolannia pereshkod do stratehii uspihku: monohrafiia*. Kyiv (in Ukrainian).

Novikova, O. F., Pankova, O. V. (2018). Vymushena mihratsiia vnutrishno peremishchenykh osib (VPO) Ukrainy: stan, problemy, shliakhy rozviazannia. *Problemy ekonomiky*, 3, 217–225 (in Ukrainian).

Pereselentsiu iz aneksovanoho Krymu dozvolily proholosuvaty u Kyievi. (2015). *TSN*. <https://tsn.ua/politika/pereselencyu-iz-aneksovanogo-krymu-dozvolili-progolosuvati-u-kyievi-519733.html> (in Ukrainian).

Pid 3 % richnykh. V Ukraini zapustyly novu prohramu dlia prydbannia zhytla pereselentsiam ta uchastykam ATO/OOS. (2019). *TSN*. <https://tsn.ua/groshi/pid-3-richnih-v-ukrayini-zapustili-novu-programu-dlya-pridbannya-zhitla-pereselencyam-ta-uchasnykam-ato-oos-1450269.html> (in Ukrainian).

Poroshenko pidpysav zakon pro vymushenykh pereselentsiv. (2014). *TSN*. <https://tsn.ua/politika/poroshenko-pidpisav-zakon-pro-vimushenih-pereselenciv-392645.html> (in Ukrainian).

Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro nadannia derzhavnoi tsilovoi pidtrymky deiakym katehoriyam hromadian dlia zdobuttia profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi), fakhovoi peredvyshchoi ta vyshchoi osvity» vid 23 lystopada 2016 r. № 975. (2016). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2016-%D0%BF#Text> (in Ukrainian).

PROON zapustyt dodatok dlia zakhystu prav vnutrishno peremishchenykh osib i zhertv nasylstva. (2018). *TSN*. <https://tsn.ua/ukrayina/proon-zapustit-dodatok-dlya-zahistu-prav-vnutrishno-peremishchenih-osib-i-zhertv-nasilstva-1179606.html> (in Ukrainian).

Rozenko, P. (2016). 15–20 % koshtiv dlia pereselentsiv mozhut «peretikaty» okupantam – Rozenko. *Ukrainska pravda*. <https://www.pravda.com.ua/news/2016/03/18/7102507/> (in Ukrainian).

Romadanova, T. (2020). Sotsialne zhytlo: yak yoho otrymaty pereselentsiu. *Ukrainska pravda*. <https://www.pravda.com.ua/columns/2020/03/2/7242195/> (in Ukrainian).

Riabchyn, O. (2017). Verkhovna Rada pidtrymala dva zakonoproekty dlia pereselentsiv! *Ukrainska pravda*. <https://blogs.pravda.com.ua/authors/ryabchin/58d3ac503578c/> (in Ukrainian).

Sborshchikova, V. (2015a, Avgust 26). Pereselentsev proveryat na podlinnost: vot tolko kak budet proiskhodit eta protsedura, v pravitelstve poka ne govoryat. *Komsomolskaya pravda v Ukraine (Kievskii vipusk)*, 4 (in Russian).

Sborshchikova, V. (2015b, Mai 30). Pereselentsi iz Donbassa: bez raboti i bez zhilya: za god posle nachala konflikta malo kto iz nikh bolee-menee snosno ustroilsya na novom meste. *Komsomolskaya pravda v Ukraine (Kievskii vipusk)*, 5 (in Russian).

Skrypnyk, O., Lunova, A. (2019, Berezen 2–6). Piat rokiv rosiiskoi ahresii: chy zakhyshcheni zhertvy konfliktu? *Dzerkalo tyzhnia*, 13 (in Ukrainian).

Smal, V. (2016). Velyke pereseleattia: skilky v Ukraini peremishchenykh osib i yak sklalsia yikh dolia. *Ukrainska pravda*. <https://www.epravda.com.ua/publications/2016/07/7/598316/> (in Ukrainian).

Tarakanova, O. (2018). Zakhody zi spryannia zainiatosti vnutrishno peremishchenykh osib. *Kadrovyyk UA*, 10, 24–32 (in Ukrainian).

Tarassenko, Yu. (2018). Stan zlochynnosti sered vnutrishno peremishchenykh osib v Ukraini. *Visnyk Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*, 3, 120–128 (in Ukrainian).

Tretiakova: Vzhe u 2018 rotsi vnutrishno peremishcheni osoby, yaki voiuvaly v ATO, otrymaui zhytlo. (2018). *TSN*. <https://tsn.ua/ato/tretyakov-vzhe-u-2018-roci-vnutrishno-peremishcheni-osobi-yaki-voyuvali-v-ato-otrimayut-zhitlo-1188324.html> (in Ukrainian).

Uriad dodatkovy vydiliv na prohramu dostupnogo zhytla 300 milioniv hryven. (2019). *TSN*. <https://tsn.ua/groshi/uryad-dodatkovy-vidiliv-na-programu-dostupnogo-zhitla-300-milyoniv-griven-1434072.html> [in Ukrainian].

Uriad dopomozhe pereselentsiam otrymaty hidne zhytlo. (2019, Cherven 14). *Uriadovyi kurier*, 1 (in Ukrainian).

Khmelnyska, V. (2020a). V Ukraini narakhuvaly pivtora miliona pereselentsiv: chy maiut vony shans otrymaty nove zhytlo. *TSN*. <https://tsn.ua/ukrayina/v-ukrayini-narakhuvaly-pivtora-milyona-pereselenciv-chi-mayut-voni-shans-otrimati-nove-zhitlo-1621471.html> (in Ukrainian).

Khmelnyska, V. (2020b). Kabmin vnis zminy do umov otrymannia zhytla pereselentsiamy: pro shcho ydetsia. *TSN*. <https://tsn.ua/ukrayina/kabmin-vnes-zmini-domov-otrimannya-zhitla-pereselencyami-pro-shcho-ydetsya-1693966.html> (in Ukrainian).

Khmelovska, O. (2014, Kvitin 4–10). Maksym Butkevych: «Mekhanizmy urehuliuвання problem pereselentsiv iz Krymu». *Ukrainskyi tyzhden*, 14–15 (in Ukrainian).

«Chynovnyky DNR» otrymaly v Ukraini stotysyachni sotsvyplaty. (2016). *TSN*. <https://tsn.ua/ukrayina/chinovniki-dnr-otrimali-v-ukrayini-stotisyachni-socviplati-726195.html> (in Ukrainian).

Shved, O. (2014, Lypen 18). «Khiba my dlia toho perlysia, shchob u yakykhos Brodakh zhyty?». *Hazeta po-ukrainsky*, 5 (in Ukrainian).

Yurieva, I. (2018, Traven 26–Cherven 1). Na tli zavalenoho horyzontu: pereselentsi u fokusi TB. *Dzerkalo tyzhnia*, 11 (in Ukrainian).

Yurchenko, N. (2014, Veresen 5). Novyi zakon dlia pereselentsiv. *Demokratychna Ukraina*, 6 (in Ukrainian).

Paraskoviya DVORIANYN

PhD (Social Communications)

Associate Professor of the Department of Broadcast and Television

I. Franko National University of Lviv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7858-3563>

e-mail: paraskadvoryanyn@gmail.com

INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN THE FOCUS OF ATTENTION OF THE UKRAINIAN MASS MEDIA (2014–2022)

The characteristics and assessments of the socio-humanitarian problems of internally displaced persons (IDPs) in the Ukrainian mass media space from the beginning of the Russian-Ukrainian war in February 2014 to the full-scale attack of Russia against Ukraine in February 2022 were revealed. It was established that the issues of IDPs entered the field of view of Ukrainian media since the beginning of the modern Russian-Ukrainian war. In

March–April 2014, the mass media published numerous materials about refugees from Crimea. In May–June 2014, the Ukrainian mass media space was filled with materials about immigrants from the Ukrainian Donbass.

It was found that in the second half of 2014, more analytical materials finally began to appear in the Ukrainian media space, which, on the one hand, declared the task of integrating internally displaced persons into Ukrainian society, and on the other hand, indicated adaptation problems. It was established that there were repeated reports about the number of internally displaced persons: from 50,000 in June 2014 to 1.5 million in September 2020. It was established that the most discussed problems of IDPs in the Ukrainian mass media were issues of legal situation of displaced persons and social and humanitarian needs. First of all, the focus of attention of the Ukrainian media gradually shifted to the social problems of IDPs related to housing, employment, pensions, state assistance, etc. It was found that scandalous cases of illegal payment of funds to displaced persons and pseudo-displaced persons (April and August 2016) were repeatedly spread in the media space. The issue of employment of IDPs was also one of the key issues for the Ukrainian mass media. It was established that the Ukrainian mass media in 2014–2022 did not pay enough attention to the issue of ensuring the cultural needs of IDPs.

Keywords: internally displaced persons, Russian-Ukrainian war, mass media space, socio-humanitarian issues.